

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת היא, והיא דין טוען ומודה או כופר. ובאור מצוה זו בפרקים אלו.

הלכות טוען ונטען פרק א

א. הטוען את חברו במטלטלין, והודה לו במקצתן הרי זה משלם מה שהודה בו, ונשבע על השאר מן התורה: שנאמר "אשר יאמר כי-הוא זה" (שמות כב, ח).

ב. וכן אם כפר בכל ואמר לא היו דברים מעולם, ועד אחד מעיד שהיו הרי זה נשבע מן התורה. מפי השמועה למדו שכל מקום ששנים מחיבין אותו ממון, אחד מחיבו שבועה; וכן למדו מפי השמועה שעד אחד "לכל-עון ולכל-חטאת" (דברים יט, טו) אינו קם, אבל קם הוא לשבועה.

ג. אין לך מחיב שבועה מן התורה חוץ משלושה מי שהודה במקצת המטלטלין, ומי שחיבו עד אחד, והשומר: שהרי נאמר בשומר, "שבעת ה', תהיה בין שניהם" (שמות כב, י); וכבר בארנו שבועת השומרין בהלכות שכירות. וכל אחד משלשתן נשבע, ונפטר מלשלם.

ד. אבל כל הנשבעין ונוטלין, כגון שכיר ונחבל ונגזל ופוגם שטרו וכיוצא בו, וכן כל הנשבעין בטענת ספק, כגון השתפין והאריסין כלן נשבעין בתקנת חכמים. וכל אלו השבועות אף על פי שהן מדברי סופרים הרי הן כעין שלתורה, בנקיטת חפץ.

ה. הטוען מטלטלין על חברו, וכפר בכל ואמר לא היו דברים מעולם, או שהודה במקצת ונתנו מיד, ואמר אין לך בידי אלא זה והא לך, או שאמר אמת שהיה לך אצלי, אבל מחלת לי או נתת לי או מכרת לי או החזרתי לך, או שטענו חטים, והודה לו בשעורים בכל אלו פטור משבועת התורה. אבל חכמי תלמוד תקנו שישבע הנתבע בכל אלו שבועת הסת, ויפטר; ואינה כעין שלתורה, לפי שאין בה נקיטת חפץ. וכבר בארנו דרך השבועה שלתורה ודרך שבועת הסת, בהלכות שבועות.

ו. כל מי שנתחייב שבועה מן התורה, הרי זה נשבע ונפטר. ואם לא רצה להשבע יורדין לנכסיו, וגובין מהם כל מה שטען חברו עליו: שהרי התובע אומר לו, איני זז מדין תורה או השבע, או תן לי. ויש לו להחרים על מי שטוען עלי דבר שאינו כן, ונותן.

ז. אבל מי שנתחייב שבועה מדבריהן אם היה מן הנשבעין ונוטלין, אינו יכול להפך השבועה: שהרי הנתבע אומר לו, השבע וטל, כמו שתקנו לך חכמים. ואם לא רצה להשבע, ילך לו. והורו רבותי שאם אמר התובע איני רוצה בתקנה זו שתקנו לי חכמים, אלא הריני כשאר כל התובעים הרי זה משביע את הנתבע הסת. ואם רצה להפכה על התובע מחיבין את התובע להשבע הסת ויטל, או ילך לו.

ח. היה המחייב שבועה מדבריהם מן הנשבעין ונפטריין, כגון הנשבעין על טענת ספק, או מן הנשבעין הסת, ולא רצה להשבע משמתין אותו שלושים יום. אם לא בא, ולא תבע

נִדְוִיו מִלְקִין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת, כָּכָל מִי שֶׁחָלָה עָלָיו שְׁמָתָא שְׁלוֹשִׁים יוֹם, שְׁמִפִּין אוֹתוֹ, וְאַחַר כֵּךְ מִתִּירִין לָזֶה נִדְוִיו. וְאִין יוֹרְדִין לְנִכְסֵיו, לְפִי שְׁאִינוּ מְחִיב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה.

ז. כָּל הַמְּחִיב שְׁבוּעַת הַסֵּת אִם רָצָה לְהַפֵּךְ הַשְׁבוּעָה עַל הַתּוֹבֵעַ, הָרִי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבַּע הַסֵּת וְנוֹטֵל מִחֲבֵרוֹ; וְאִין לֶךְ מִי שֶׁנִּשְׁבַּע הַסֵּת וְנוֹטֵל מִחֲבֵרוֹ, אֵלֹא זֶה שֶׁנִּהְפָּכָה עָלָיו שְׁבוּעַת הַסֵּת. וְאִין לֶךְ שְׁבוּעָה שֶׁתִּהְפֹּךְ, אֵלֹא שְׁבוּעַת הַסֵּת בְּלִבָּד; אָבֵל שְׁבוּעָה שֶׁלְּתוֹרָה, אוֹ שֶׁלְּדִבְרֵיהֶם שֶׁהִיא כְּעִין שֶׁלְּתוֹרָה אִין הוֹפְכִין שְׁבוּעָתָן.

י. אִין מְשַׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הַסֵּת, אֵלֹא עַל טַעֲנַת וְדָאִי; אָבֵל עַל הַסֵּפֶק, פְּטוּר. בִּיצֵד: כַּמְדָּמָה לִי שֵׁישׁ לִי אֶצְלָךְ מָנָה, אוֹ שְׁאֵמַר מָנָה שֶׁהִלּוּיתִיךָ כַּמְדָּמָה לִי שֶׁלֹּא פָּרַעְתָּנִי, אָמַר לִי אָבֹא שֵׁישׁ לוֹ אֶצְלָךְ מָנָה, אוֹ צֹוָה לִי בְּפָנַי עֲדִים שֵׁישׁ לוֹ אֶצְלָךְ מָנָה, דְּבַר פְּלוּנִי נִגְנַב מִבֵּיתִי וְלֹא הָיָה שָׁם אֵלֹא אֶתָּה, קָרוֹב בְּעֵינַי שֶׁאֶתָּה גִּנַּבְתּוֹ, חֲשַׁבְתִּי מַעוֹתִי וּמַצָּאתִי חֶסֶר, שְׁמָא אֶתָּה הִטְעִיתָנִי בַּחֲשָׁבוֹן, וְהִנֵּתָבֵעַ אוֹמֵר אִין לֶךְ בִּידֵי כָּלוּם הָרִי זֶה פְּטוּר, אֶף מִשְׁבוּעַת הַסֵּת. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

יא. מָנָה יֵשׁ לִי בִּידֶךָ בּוֹדָאִי, וְהִנֵּתָבֵעַ אוֹמֵר אִינִי יוֹדֵעַ, שְׁמָא יֵשׁ לֶךְ שְׁמָא אִין לֶךְ הָרִי הִנֵּתָבֵעַ נִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ, וְנִפְטָר: לְפִי שֶׁלֹּא חֵיב עֲצָמוֹ בּוֹדָאִי. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

יב. כּוֹר חֲטִים יֵשׁ לִי בִּידֶךָ בּוֹדָאִי, וְהִנֵּתָבֵעַ אוֹמֵר אִינִי יוֹדֵעַ אִם חֲטִים הוּא אוֹ שְׁעוּרִים הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ, וּמִשְׁלָם שְׁעוּרִין. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

יג. מָנָה יֵשׁ לִי בִּידֶךָ בּוֹדָאִי, וְהִנֵּתָבֵעַ אוֹמֵר כֵּן הָיָה לֶךְ בִּידֵי, אָבֵל אִינִי יוֹדֵעַ אִם הִחֲזַרְתִּי לֶךְ אוֹ עֲדִין לֹא הִחֲזַרְתִּי לֶךְ חֵיב לְשַׁלֵּם. וְלֹא יִשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ כָּלֵל, אֶפְלוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת: מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בּוֹדָאִי שֶׁהוּא חֵיב; וְהָרִי זֶה טוֹעֵן אוֹתוֹ טַעֲנַת וְדָאִי, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִפְטָר אוֹ לֹא נִפְטָר. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

יד. אָבֵל אִם אִין לוֹ תּוֹבֵעַ אֵלֹא הוֹדָה מַעֲצָמוֹ וְאָמַר, גְּזַלְתִּיךָ אוֹ הִלּוּיתָנִי מָנָה, אָבִיךָ הִפְקִיד אֶצְלִי מָנָה, וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם הִחֲזַרְתִּי אוֹ לֹא הִחֲזַרְתִּי אִינוּ חֵיב לְשַׁלֵּם; וְאִם בָּא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם, חֵיב לְשַׁלֵּם.

טו. מָנָה לִי בִּידֶךָ, אִין לֶךְ בִּידֵי כָּלוּם, הַשְׁבַּע הַסֵּת וְלֶךְ, הַשְׁבַּע אֶתָּה הַסֵּת וְטַל, וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ אִינִי רוֹצֵה לְהַשְׁבַּע הָרִי הִנֵּתָבֵעַ אוֹמֵר לוֹ אוֹ הַשְׁבַּע וְטַל, אוֹ תִּלְךָ בְּלֹא כָּלוּם; וְאִין שָׁם הַפּוֹךְ אַחֵר. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֵתָם עַל מִי שֶׁהוּא חֵיב לִי, וְלֹא יִתֵּן לִי.

טז. הוֹרוּ רַבּוֹתֵי שְׁפָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בֵּין שֶׁלְּתוֹרָה, בֵּין שֶׁלְּדִבְרֵיהֶם, אֶפְלוֹ הַסֵּת יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֵתָם, קֵדָם שִׁישְׁבַּע, עַל כָּל מִי שִׁטְעֵן עָלֵי דְּבַר שְׁאִינוּ חֵיב בּוֹ, כְּדִי שִׁישְׁבִּיעַ אוֹתִי בַּחֲנָם; וְיַעֲנֶה הַמְּשַׁבִּיעַ אִמֵּן, וְאַחַר כֵּךְ יִשְׁבַּע זֶה. וְתִקְנָה טוֹבָה הִיא זֹו, לְבַעֲלֵי דִינִין, כְּדִי שִׁימְנְעוּ מִטַּעֲנוֹת הַשֶּׁקֶר, וְלֹא יִגְרְמוּ לְהוֹצִיא שָׁם שָׁמַיִם לְבַטְלָה וְלֹא יִשְׁאוּ שְׁמַע שְׁוֹא.

יז. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בֵּין שֶׁלְּתוֹרָה, בֵּין שֶׁלְּדִבְרֵיהֶם מְגַלְגֵּל עָלָיו הַמְּשַׁבִּיעַ כָּל מָה שִׁירָצָה מִדְּבָרִים שְׁאִם יוֹדָה בָּהֶן, יִתְחַיֵּב מִמּוֹן. וְעַד הֵיכָן כּוֹחַ הַגְּלָגוּל עַד שִׁיאֵמַר לוֹ וּבְכָלֵל שְׁבוּעָה זֹו

שלא נמכרת לי בעבד עברי, ועדין עבדי אתה. וכבר בארנו, שאין מגלגלין על השכיר.

יח. מי שנתחייב שבועה, אפלו הסת, והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים, שלא טען אותם תחלה ראה זה הנתבע כך, ואמר איני רוצה להשבע, אלא הריני משלם הטענה הראשונה, שנתחייבתי על כפירתה שבועה אין שומעין לו; אלא אומרים לנתבע או תן לו כל מה שגלגל עליך מטענות הודיות, או השבע והפטר.

יט. הטוען את חברו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה וטענה, אלא שבועה אחת על הכל. נתחייב שתי שבועות על שתי טענות, קלה וחמורה משביעין אותו החמורה, ומגלגלין בה עליו שאר הדברים.

כ. כל הטוען על חברו טענה שאם הודה בה, אינו חייב לשלם ממון אף על פי שפטר אין מחייבין אותו לא שבועת הסת, ולא חרם סתם. כיצד: אמרת שתתן לי מנה, לא היו דברים מעולם אין משביעין אותו הסת, ולא חרם סתם, שאלו הודה בדבר זה, אינו חייב כלום. אתה קללת אותי, אתה הוצאת עלי שם רע, לא היו דברים מעולם אין מחרימין על זה. וכן כל כיוצא בדברים אלו.

כא. אתה חבלת בי, לא היו דברים מעולם הרי זה נשבע הסת: שאף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו, משלם שבת ורפוי ובשת. אתה בישתני, לא היו דברים מעולם אם היו במקום שגובין בו קנסות, הרי זה נשבע הסת: שאלו הודה, היה משלם הבשת.

כב. במה דברים אמורים שהמודה בקנס פטור, בשהודה בדבר שחייב עליו קנס, כגון שאמר חבלתי בזה. אבל אם הודה שחבלתי בזה, והביא עלי עדים בבית דין, וחייבוני לתן לו כך וכך בנזקין הרי זה חייב לשלם; לפיכך אם טען הטוען שבית דין חייבו אותך לשלם לי מאה דינרין משום שחבלת בי, והוא אומר לא היו דברים מעולם הרי זה נשבע הסת. וכן כל כיוצא בזה.